



هفتمین کنفرانس ملی مرتع و مرتعداری ایران

۱۸-۱۹ اردیبهشت ماه ۱۳۹۷

بررسی بهره مندی از فضای جشنواره های ادبی در جهت توسعه پایدار و حفاظت و احیای مراتع

نغمه مستشارنظامی، کارشناس ارشد علوم مرتع، شاعر و دبیر علمی جشنواره های ادبی

چکیده

تا کنون بررسی های زیادی در حوزه تاثیرات فعالیت های اجتماعی و اقتصادی در جهت حفظ و احیای منابع طبیعی و مراتع صورت گرفته است و از بسیاری از آنها به صورت عملی و کاربردی نیز بهره برداری شده اما با گذشت چندین دهه مطالعه در حوزه حفظ و احیای منابع طبیعی از لحاظ ترویج و نهادینه کردن فرهنگ طبیعت دوستی و ایجاد عزم عمومی در حفظ منابع غیر قابل جبران و کاربرد آن در جهت مدیریت پایدار نسبت به کشورهای توسعه یافته در جایگاه مطلوبی قرار نداریم. این درحالی است که در صورت استفاده صحیح از مزایا و ظرفیت های فرهنگی، اجتماعی و دینی ارزشمند جامعه می توانیم با رشد فزاینده ای به هدف نهایی توسعه پایدار و تبدیل فرهنگ حفظ منابع طبیعی به معارف عمومی نزدیک شویم. یکی از ارزشمندترین و تاثیرگذارترین جوهره های فرهنگی ایران زمین هنر است. زبان هنر به عنوان زبانی تاثیرگذار مرزهای سنتی و فرهنگی را در می نوردد و در نهادینه کردن فرهنگ تاثیر غیر قابل انکار دارد. در این میان زبان شعر - که هنر اول ما ایرانیان است - به خوبی بر نا خودآگاه ضمیر انسانها از کوچک و بزرگ تاثیر می گذارد و آنها را به آشتی و صلح با خوبی ها فرا می خواند. در این پژوهش با بررسی دو جشنواره مطرح بین المللی شعر در سالهای اخیر، بهره مندی از ظرفیت های فضای فرهنگی و ادبی کشور در جهت نهادینه کردن استفاده صحیح از منابع طبیعی و ایجاد آگاهی عمومی در زمینه خطراتی که منابع طبیعی و مراتع را تهدید می نمایند مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهش بیانگر نقش اثرگذار همایش های ادبی و جشنواره های شعر در افزایش میزان آگاهی و شناخت جامعه نسبت به مسایل زیست محیطی می باشد و استفاده از این ابزار را در حوزه علوم مرتع موثر می داند.

کلمات کلیدی: مرتع، توسعه پایدار، هنر، ادبیات، شعر، احیای مراتع، جشنواره های ادبی



هفتمین کنفرانس ملی مرتع و مرتعداری ایران

۱۹-۱۸ اردیبهشت ماه ۱۳۹۷

مقدمه

منابع طبیعی سرمایه‌های با ارزش ملی هستند که باید برای نسل‌های آینده حفاظت شوند و همانگونه که مقام معظم رهبری تاکید کرده اند فرهنگ حفظ منابع طبیعی باید به معارف عمومی تبدیل شود. خداوند در قرآن کریم نیز بهره درست و صحیح از منابع خدادادی را متذکر می شود. فرهنگ سازی در جهت حفظ منابع طبیعی و زیست بوم ها از ارکان توسعه پایدار محسوب می شود و کشورهای توسعه یافته از طرق مختلف آحاد جامعه را در این مهم سهیم می کنند. از آموزش در مقاطع مختلف تحصیلی و به کار گیری رشته های مختلف هنری تا الگو سازی از طریق افراد سرشناس در زمینه های مختلف. تاثیر ماندگار هنر در فرهنگ سازی امری انکار ناپذیر است، زبان هنری در ضمیر ناخود آگاه انسان رسوخ می کند و تاثیری ماندگار در تفکر و رفتار او به جای می گذارد. هنرمند متعهد هنرمندی ست دغدغه مند، هنرمندی که با نگاه عمیق خود زیبایی های دنیا را می ستاید و در جهت حفظ آنها نهایت تلاش خود را به کار می بندد. ترویج حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی از طریق زبان هنری مقوله ای حایز اهمیت و قابل اجراست، به گونه ای که با هزینه هایی به مراتب کمتر از جبران خسارات وارده به این منابع خدادادی می توان از تخریب و استهلاک آنها جلوگیری کرد.

شعر هنر اول ما ایرانیان است، هنری تاثیر گذار و ماندگار، گذر زمان نه تنها دواوین ارزشمند شعر پارسی را دچار فراموشی و خاموشی نکرده است بلکه با مطالعه عمیق و تحقیقات و بررسی های انجام شده توسط محققان، دقایق و ظرایف قابل توجهی را در آنها آشکار کرده است، شاعران ایران زمین به عنوان قشر فرهیخته و تاثیرگذار در فرهنگ و معارف عمومی از دیرباز زیبایی های طبیعی این مرز و بوم را ستوده اند و در وصف آنها اشعار نغز سروده اند. وصف طبیعت زیبای مولیان شاه را از شکارگاه به بخارا باز می گرداند و وصف زیبایی های شیراز در غزل حافظ گوته را شیفته این سرزمین پر راز می سازد. برگزاری جشنواره های ادبی مرتبط با منابع طبیعی در سایر کشورها نیز سابقه طولانی دارد. نمونه ی موفقی از این جشنواره ها فستیوال آبخیز — Watershed Environmental Poetry Festival در ایالات متحده است که توسط رابرت هز شاعر شاخص آمریکایی در سال ۱۹۹۸ پایه گذاری شده و ۲۲ دوره آن تا کنون برگزار شده است. این رویداد ادبی ادبیات انگلیسی را با آگاهی های زیست محیطی پیوند زده است. جشنواره های مشابهی با موضوعات زیست محیطی و با محوریت توسعه پایدار در سرتاسر جهان برگزار می شوند. (poetry flash, 2017)

امروزه با توسعه فضای مجازی و افزایش آگاهی و حساسیت جامعه نسبت به مسائل زیست محیطی فرصت مناسبی جهت بهره مندی از فضای جشنواره های ادبی در جهت بیان زیبایی ها و جاذبه های طبیعی و نحوه حفاظت و حمایت از آنها فراهم



هفتمین کنفرانس ملی مرتع و مرتعداری ایران

۱۸-۱۹ اردیبهشت ماه ۱۳۹۷

آمده است، حرکتی که در جشنواره ی شعر و سرود کیش به خلق آثار ارزشمندی در توصیف زیبایی ها و ویژگی های طبیعی این جزیره و توجه به حفظ گونه های ارزشمند فون و فلور منطقه خلیج فارس منجر شد آثاری که بر اساس آنها تولیدات ارزشمندی در زمینه موسیقی و خوشنویسی و انیمیشن صورت گرفت تا جشنواره را از یک جشنواره ادبی صرف به یک جشنواره محصول محور با دغدغه های زیست محیطی ارتقا دهد (مستشار نظامی، ۱۳۹۵) خوشبختانه این حرکت در جشنواره ی تالاب دوخان ادامه یافت، جشنواره برای برجسته کردن مشکلات زیست محیطی که گریبانگیر تالاب بین المللی انزلی شده است، در این جشنواره علاوه بر سرایش اشعار زیبا در مورد تالاب انزلی، هنرمندان و افراد شاخص در زمینه های ورزش، سینما، تلویزیون، تئاتر، دانشگاه و ادبیات با شرکت در یک چالش ادبی_ زیست محیطی در ترویج فرهنگ حفظ این زیست بوم ارزشمند شرکت کردند، حرکتی که باعث شد مدیران ذیربط در عرصه های مختلف به عمق بحرانی که گریبانگیر این تالاب زیبا شده است پی ببرند و در صدد چاره اندیشی بر آیند. هدف از این پژوهش بررسی نقش جشنواره ها در حفظ محیط زیست و منابع طبیعی به ویژه مراتع می باشد.

مواد و روشها

در این پژوهش سیر تحولی آثار ارایه شده در چهار دوره برگزاری جشنواره بین المللی شعر و سرود کیش و جشنواره تالاب دوخان با محورهای زیست محیطی مورد بررسی واقع شده اند. نگارنده که علاوه بر تحقیق در زمینه منابع طبیعی سابقه چهار دوره دبیری جشنواره کیش را در کارنامه خورد دارد با ایجاد دغدغه های زیست محیطی در میان جامعه ادبی موفق به تشویق و ترغیب این گروه از فرهیختگان و هنرمندان در جهت خلق آثاری با موضوعات زیست محیطی شده است. طی چهار دوره برگزاری جشنواره شعر و سرود کیش بیش از دو هزار و هشتصد قطعه شعر، سرود و ترانه به دبیرخانه جشنواره ارسال شد که از این آمار چهل درصد اشعار رسیده در خصوص دغدغه های زیست محیطی منطقه خلیج فارس و جزایر جنوبی سروده شده اند. عناوین شاخصی که در اشعار با ذکر نام گونه ها و جزئیات درج شده اند در جدول شماره ۱ آمده اند.



هفتمین کنفرانس ملی مرتع و مرتعداری ایران

۱۸-۱۹ اردیبهشت ماه ۱۳۹۷

جدول شماره ۱- تعداد اشعار و ترانه های سروده شده در مورد محیط زیست در جشنواره کیش

ترانه	شعر	
۱۸	۸۵	آزبان خلیج فارس و جزیره کیش
۲۶	۹۴	پرندگان مهاجر مناطق جنوبی کشور
۴۲	۱۱۶	مرجان ها و مناطق ساحلی
۶۱	۱۰۵	زیست بوم گردی (اکوتوریسم)
۷۲	۱۳۴	درختان و گیاهان شاخص کیش
۳۲	۱۱۹	سیستم های کهن مدیریت منابع آب (کاریز)

بسیاری از این اشعار بیان گر دغدغه مندی شاعر و مطالعه در خصوص گونه های بومی در جهت ثبت اثر قابل استناد می باشند و این امر نشان دهنده توانمندی های فضای ادبی در جهت ترویج منابع طبیعی می باشد.

در ادامه برای مثال شعری از شاعر ارجمند خانم مطهره عباسیان با موضوع پرندگان کیش آورده می شود، شاعر در توضیح این شعر چنین نگاشته است شاید برای آیندگان بماند: نام پرندگان مهاجر کیش؛ این مهمان های نشاط آور-که باید هوایشان را داشته باشیم

دسته دسته رسیده اند از راه، "آبچلیک" ها و "سِسک جنبان" ها

"لیل" ها، "جغد" ها و "بحری" ها، "سنگ چشمان" و "شاهگیلان" ها

در هوایی لطیف با این خاک، خنده آفتاب و آبی پاک



هفتمین کنفرانس ملی مرتع و مرتعداری ایران

۱۸-۱۹ اردیبهشت ماه ۱۳۹۷

بهترین جای عاشقی این جاست تا بیایند باز "توکان" ها

۱۱۷ پرندۀ عاشق ؛ از "حواصیل" تا "قناری" و "قو"

"باز" و "گنجشک" و "طوطی" و "مینا" از سفر می رسند مهمان ها

مرزبندی نمی شناسند و... دست در دست هم می آیند و...

عاشق بوی ابر و باران اند، "بالابان" ها و هم "پلیکان" ها

یار "باققره" "صدف خور" ها، "سار" ها هم نشین "سنقر" ها،

"فلامینگو" رفیق "هدهد" ها، "چلچله" یار "مرغ باران" ها

"سرسياه" و "کشیم" و "کاکایی" ؛ هر یکی جلوه گاه زیبایی

"گاوچرانک"، "دلیجه"، "دم جنبان"، "سارگیر" و "عقاب" و "طرلان" ها،

"تورکو" و "باکلان" و "لک لک" هم، مرغ های بزرگ و کوچک هم

جشن دورهمی به پا کردند روی ساحل به عشق مرجان ها

فصل سرهای در گریبان است؛ شاعری گفته : این زمستان است

خانه امن این مهاجرهاست؛ کیش در سردی زمستان ها



هفتمین کنفرانس ملی مرتع و مرتعداری ایران

۱۸-۱۹ اردیبهشت ماه ۱۳۹۷

مهرداد مهرابی رتبه اول سومین جشنواره شعر و سرود کیش قصیده واره دیدار رادر توصیف جزیره کیش(با اشاره به جاذبه

های گردشگری، آداب و رسوم و زیست بوم)سروده است که در ادامه ابیاتی از به عنوان مثال ذکر شده است.

میان شب، شب، شب دیجور نور را دیدم

کلیم طُور تجلی طور را دیدم

درخت سبزِ شگفت آورِ مقدس لور

درخت های کُناَر و کهور را دیدم

به هر کرانه در آن جلوه زار رو کردم

شکوه دیدومک در عبور را دیدم^۱

تلاش مردم در حال صید را آری

هزار منظره ی بکرِ بی هیاهو را

هزار منظره ی سوت و کور را دیدم...

دیار زیر زمینی محشرِ کاریز

به زیر سنگ، حضور بلور را دیدم

به رقم هرچه کلان شهر هر چه خشک و خراب

هوای پاک هوای نمور را دیدم....



هفتمین کنفرانس ملی مرتع و مرتعداری ایران

۱۸-۱۹ اردیبهشت ماه ۱۳۹۷

۱- پرندگان جزیره با توجه به نوع تغذیه، زیستگاه خاص خود را در نقاط مختلف انتخاب می کنند. (مینا)، (گاو چرانک) و

(دیدومک) ها ساکنان همیشگی میدین و فضای سبز شهری کیش هستند.

مؤلف این سطور (نغمه مستشارنظامی، ۱۳۹۷) نیز اشعاری در توصیف زیبایی های مرتع سروده است که نمونه ای به عنوان

مثال ذکر می شود:

غیر از تو هرچه دیدم و دیدند زشت بود
زیبا تویی که نام لطیف بهشت بود
تو مرتعی و بذر نفسهای سبز تو
در دستهای مردم نیکو سرشت بود
پروانه های صورتی و بره های ناز
نقاشی قشنگ تو از سرنوشت بود
بومادران و درمنه و بارهنگ و شنگ ۱
درچشم مهربان غزالان خورشید بود
هر چند شهر با من و تو مهربان نبود
هر چند پاسخش به غزل سنگ و خشت بود
اما تو چشم روشن باغ طبیعتی
نبض تو با تنفس ما هم نهشت بود
گفتم بمان که زنده کنی خاک مرده را
لبخند عشق در دل تو زیر کشت بود
ابیات دلنشین غزلهای نوبهار
بر بوته های مرتع اردیبهشت بود



هفتمین کنفرانس ملی مرتع و مرتعداری ایران

۱۸-۱۹ اردیبهشت ماه ۱۳۹۷

بحث

استفاده از ظرفیت های ادبی در زمینه حفاظت از مراتع می تواند به صورت یک میراث ماندگار در طول نسل های مختلف منتقل شده و فرهنگ حفاظت از منابع طبیعی را به صورت یک فرهنگ، ارزش و رفتار اجتماعی در جامعه نهادینه سازد، در این زمینه بهره مندی از ظرفیت های ادبی استادان، فارغ التحصیلان، و دانشجویان منابع طبیعی می تواند تاثیر بسزایی در خلق آثار دغدغه مند داشته باشد. در این راستا نیاز به تشکیل جلسه شورای سیاستگذاری متشکل از استادان و اعضای انجمن مرتعداری ایران و اهالی ادب و هنر در جهت تبیین زوایای مختلف علم مرتع و محورهای اساسی مطروحه می باشد.

در صورت برگزاری جشنواره های ادبی با موضوعیت حفظ مراتع در طول مهلت ارسال آثار می توان از طریق مصاحبه های ویدیویی با استادان علوم مرتع و انتشار آن در خبرگزاری ها، رسانه های جمعی و فضای مجازی، این دغدغه را تبیین کرده و زمینه های خلق آثار ارزشمند را فراهم آورد، برگزاری همایش های علمی در عرصه مراتع و بازدید های میدانی نیز به عنوان یکی از روش های بیان مساله و ایجاد دغدغه جمعی موثر می باشد، از نتایج قابل توجه این حرکت فرهنگی معرفی علوم مرتع به عنوان ارکان توسعه پایدار در جامعه می باشد، واژگانی که با وجود بیش از نیم قرن تلاش علمی متخصصان و استادان این عرصه متاسفانه در سطح جامعه، و در میلن دانش آموزان و حتی معلمان مهجور مانده اند و آگاهی افزایی می تواند منجر به جذب حداکثری نخبگان و انتخاب رشته آگاهانه دانش آموزان با انگیزه و حامی طبیعت جهت جذب در این رشته گردد، زمان آن رسیده که قلم های سبز ایرانیان در جهت حفظ این ذخایر ارزشمند بر کاغذ نشینند تا نسلی متعهد به حفظ این مواهب الهی را به بار آورد.

نتیجه گیری

همان گونه که مشهود است زبان ادبی می تواند نگاه مخاطب را نسبت به منابع طبیعی دغدغه مند کند. برای مثال مخاطب با خواندن اشعار فوق به تحقیق در خصوص گونه های گیاهی ذکر شده در اشعار مانند کُنار و کهور، پرندگان و ماهی های بومی



هفتمین کنفرانس ملی مرتع و مرتعداری ایران

۱۸-۱۹ اردیبهشت ماه ۱۳۹۷

منطقه مشتاق می شود و همین اشتیاق گونه ای آگاهی جمعی و دغدغه مندی عمومی نسبت به حفظ این منابع را سبب می شود. اشعار ارسالی به هر دوره از این جشنواره علاوه بر چاپ به صورت کتاب در آثار موسیقایی توسط آهنگسازان و خوانندگان مطرح کشور مورد استفاده قرار گرفته و طیف وسیع تری از مخاطبان را درگیر این دغدغه عمومی نموده است. همچنین از اشعار این کنگره در مجموعه سریال عروسکی "دلفی و لاک" تهیه شده توسط گروه کودک و نوجوان شبکه پنج سیما استفاده شده است و مخاطبان کودک و نوجوان زیادی را با جاذبه های طبیعی منطقه آشنا نمود.

نمونه دیگری از جشنواره های ادبی برپایه زیست بوم و حفاظت محیط زیست جشنواره تالاب دوخان است نام مسئول؟ (سال؟) که در جهت ایجاد دغدغه عمومی برای حفظ و احیای تالاب انزلی برگزار شد و علاوه بر خلق آثار ادبی فعالیت های جانبی شامل زنگ تالاب "مسابقه نقاشی" و چالش تالاب دوخان هنرمندان و افراد شناخته شده در عرصه های مختلف را به حفظ ذخایر ارزشمند زیست محیطی تالاب انزلی دعوت کرد.

منابع

-مستشار نظامی، ن، ۱۳۹۵ مجموعه اشعار سومین دوره جشنواره شعر و سرود کیش-توصیف جزیره زیبای کیش- منطقه آزاد کیش

-مستشار نظامی، ن، ۱۳۹۵ مجموعه اشعار سومین دوره جشنواره شعر و سرود کیش-خلیج فارس- ۱۳۹۵ منطقه آزاد کیش

-نیکوی، پ، ۱۳۹۶ فریاد تالاب-آثار برگزیده نخستین جشنواره ملی تالاب دوخان-نشر فرهنگ ایلیا، ۱۳۱ص